

VÝVOJ KNIŽNEJ KULTÚRY A KNIHOVNÍCTVA V BARDEJOVE OD OBDOBIA STREDOVEKU

Zuzana DELEJOVÁ, Ľudovít BILLY

Mesto Bardejov leží na severovýchode Slovenska a jeho história sa prepája s rôznymi kultúrami či národnostnými vplyvmi. Od jeho začiatkov sa v ňom prelínala slovenská kultúra s nemeckou (*hospitibus*-hostia-kolonisti, Sasi), pôvodné obyvateľstvo malo kontakty s obyvateľmi poľského či haličského kráľovstva, s rusínskou, ako aj židovskou kultúrou. Ako súčasť vtedajšieho Uhorského kráľovstva malo tiež významnú úlohu, nakoľko bolo tesne na hraniciach Uhorského a Poľského kráľovstva.

Okresná knižnica Dávida Gutgesela, súčasnosť

Prvé písomné zmienky siahajú do začiatkov 13. storočia, keď cez Bardejov prechádzalo Haličské knieža Danilo so svojou družinou, ale osídlenie Bardejova siaha ešte do hlbšej histórie. Nasledujúca, v poradí druhá písomná zmienka, spojená s históriou Bardejova, je z roku 1247, súvisiaca s existenciou cisterciánskeho kláštora pri Kostole svätého Egídia. Kláštory boli okrem duchovného dedičstva aj zásadnými miestami v oblasti knižnej kultúry. Bardejovskí cisterciáni, ktorí údajne prišli z poľskej Koprzywnice boli z Morimondskej vetvy, ktorá mala na starosti evanjelizáciu *Rusi* – východných oblastí vtedajšej Európy. Títo mníši boli oboznámení s jazykom a kultúrou slovanského obyvateľstva a na druhej strane, kultivovali ich kultúru, zvyky či vzdelanie. Ich kláštory boli miestom, kde sa vyvíjala knižná aktivita prepisovaním nielen liturgických kníh. Boli to žaltáre, misály, ale aj iné knihy týkajúce sa teológie, hagiografie svätcov a snáď aj takých, ktoré sa dotýkali pestovania plodín

alebo zveľaďovania krajiny. Ako vyzeral taký pisár, môžeme vidieť aj v kresbe v inkunábule z roku 1473, ktorá sa nachádza v Šarišskom múzeu v Bardejove. V bardejovskom archíve sa dodnes zachovali nielen indície, ale aj konkrétne zmienky o pôsobení skriptorov a napokon aj tlačiarov pôsobiach v meste Bardejov. Najviac zastúpených informácií o pôsobení kníhtlačiara, kníhtlačiarnie a knižnej kultúre v Bardejove sa viaže k trom osobnostiam mesta, a to k iluminátorovi Baltazárovi Blutfogelovi (? – 1516), Dávidovi Gutgeselovi (1540? – 1599) a k Jakubovi Klösovi (starší † 1618, mladší 1601 – 1665). V jednej z inkunábul v Šarišskom múzeu môžeme vidieť aj rukopis Baltazára Blutfogela.

Nezastupiteľné miesto v knižnej kultúre mali aj mnísi augustiniánskeho rádu, ktorí prišli do mesta v 14. storočí a obývali priestor pri kostole, dnešný Kostol sv. Jána Krstiteľa, ktorý podľa dobových prameňov už v roku 1300 stál (...*stabat anno 1300* – Clemens Hutter). Pôsobili v ňom krakovskí mnísi aj pod vedením blahoslaveného Izaiáša Bonera, ktorý zreorganizoval formáciu novicov, založil skriptórium a jemu samému sa pripisuje niekoľko teologických traktátov, medzi inými traktát o *Najsvätejšej Trojici* či komentár k *Sentenciám* Petra Lombarda. Z jeho skriptorskej činnosti sa dodnes, žiaľ, nič nezachovalo, aj keď kláštor vlastnil množstvo rukopisných kníh. Po príchode reformácie a napätým vzťahom sa množstvo z nich stratilo, rozpredalo, zničilo. Augustiniánov nahradili v Bardejove Františkáni, ktorí kláštor prevzali 20. apríla 1671. V bardejovskom kláštore počas pôsobenia Rádu svätého Františka v meste začali zbierať tlačené knihy a na tú dobu kláštorná knižnica disponovala hojným počtom kníh. Vo františkánskej knižnici bolo aj niekoľko manuskriptov – ručne písaných kníh, ktoré mohli prevziať po svojich predchodcoch, tiež zo zrušených kláštorov počas vlády Jozefa II. alebo si ich tu so sebou doniesli. Podľa štatistiky z roku 1885 mala františkánska knižnica v Bardejove 839 zväzkov. Dňa 13. septembra 1919 bol za vládneho komisára novej Československej štátnej univerzity v Bratislave vymenovaný Čech – Ján Emler. Stál pri budovaní Knižnice Univerzity Komenského v Bratislave. Vynakladal obrovskú energiu na jej budovanie, s čím súvisí aj jeho inzerát zverejnený v tlači, kde prejavuje záujem o staré tlače, najmä slovacikálne. Tento inzerát neušiel pozornosti gvardiána bardejovských františkánov Bartolomeja Kocháňa, ktorý mu poslal list 5. mája 1922. V ňom mu ponúka na predaj „*partie starých knih, které by se Vám hodily*“. V roku 1922 sa Ján Emler zúčastnil Zjazdu osvetových pracovníkov v Prešove, čo využil aj na obzretie si ponúkaných kníh spomínaných gvardiánom. Vybral si z nich 156 kusov za 2 400 Kč. Stodesať z nich sa dostalo do Knižnice Univerzity Komenského a zvyšok do knižnice v Prahe. Kamila Fircáko-

Liber Bibliothecæ Bartphanæ.

In Insignia ciuitatis Bartphæ.

NON quia Bartpha geris, felix es, signa coronæ,
 Floribus & gaudes, Angelicorū choro,
 Ac vtrinq; viros pugnaces, læta canentes,
 Quaternasq; tenes, Pannonis orbis, aquas.
 Sed quod eras diuini seminis Hospita & alitrix
 Dilectumq; vigil seminem Jacob erat.
 Hoc igitur recolas, tua non insignia, folium
 Huic fidas, felix, saluag; semper eris.

*Exlibris mestskej knižnice v Bardejove.
 Bardejov 1596*

vá vo svojom článku spomína kúpu *Českej biblie* z roku 1489 (prvotlač – inkunábula) z františkánskeho kláštora v Bardejove pre Knižnicu Univerzity Komenského na aukcii v Košiciach. Podľa Imricha Kotvana stála 4 200 Kč. (*Knihy františkánov z Bardejova a Stropkova v Univerzitnej knižnici v Bratislave*, 2003). Koľko ďalších kníh a na akých aukciách sa ich ešte predalo, to sa už nedozvieme. V každom prípade tieto počty kníh uchovávaných v meste Bardejov napovedajú nielen o bohatej skriptorskej či knižničnej činnosti v meste, ale aj o vzdelanostnej úrovni obyvateľstva. Medzi knihami sa nachádzajú diela antických autorov, *bohemikálne tlače* – knihy v českom jazyku, *poloniká* – v poľskom jazyku a preklady rôznych zahraničných autorov. Podľa *exlibrisov* sa dá usúdiť, že mnohé knihy sa do Kláštornej knižnice dostali aj darom z pozostalostí miestnych obyvateľov. V knižničnom fonde Šarišského múzea v Bardejove sa tiež nachádzajú knihy pochádzajúce z františkánskeho kláštora. Vo fonde je rukopis z 15. storočia, 11 inkunábul, približne 60 zväzkov tlačí zo 16. storočia a mnoho ďalších kníh domácej i zahraničnej proveniencie. Najstarší rukolapný údaj o skriptorskej činnosti v Bardejove zatiaľ máme z roku 1428, ktorým je iluminovaná stránka prvotlače Baltazárom Blutfogelom. S *odpisovačmi kníh* sa môžeme v archívnych prameňoch stretnúť pri čítaní daňových kníh z 15. storočia. Jedným z veľmi cenných stredovekých rukopisov je aj mestská právna kniha *Summa legum Raimundi* (B. Blutfogel – 15. stor.), ktorá vznikla v Bardejove. O výrobe pergamenu a *pergameníkoch* je hneď niekoľko záznamov, aj keď vznik prvej papierne sa viaže so 17. storočím. Predtým sa papier dovážal spoza kráľovstva. A to veľa napovedá o skriptorskej činnosti v Bardejove.

Dejiny knižnice v Bardejove, jej vznik, potreba a existencia je úzko spätá s dejinami stredovekej knižnice, ktorá má svoje začiatky v knižnici Kostola sv. Egídia v Bardejove. Jej verejný charakter siaha do 15. storočia a darom Juraja Petriho a Baltazára Blutfogela či darovaním pozostalosti po učiteľovi Mikulášovi Erhartovi a neskôr po učiteľovi Gašparovi Seiffridovi sa v 16. storočí podstatne obohatila. Podľa uhorského historika Samuela Ábela bola v roku 1540 táto chrámová knižnica pretvorená na mestskú. Knihy v nej boli opatrené refazami.

Kultúrny život v Bardejove ovplyvňovali nielen cisterciáni vo svojich počiatkoch v meste, ale neskôr aj škola či divadelné a hudobné zoskupenia, ktoré pôsobili v meste v 15. – 17. storočí. V Bardejove pôsobil básnik a profesor poetiky na krakovskej univerzite Valentín Eck, ako aj jeho žiak Leonard Stöckel, ktorý po štúdiách vo Vratislavi (Wroclaw) a Wittenbergu pôsobil ako rektor bardejovskej školy. Za jeho pôsobenia v škole sa nacvičovali aj divadelné hry, z ktorých jednu z nich napísal aj on sám a ktorá vyšla v roku 1556 aj v tlačenej podobe. Bola to veršovaná hra *Zuzanna*. Toto všetko malo pozitívny vplyv na knižnú kultúru v Bardejove. S príchodom reformácie a následne rekatolizácie sa spája rýchlejšia potreba vzniku tlačiarne, čo bolo ovplyvnené aj politickou situáciou. Najviac sa im mohlo dariť práve na *severe kráľovstva*, nakoľko južné časti boli napádané a ohrozované tureckou prítomnosťou v kráľovstve. Zakladateľom prvej bardejovskej tlačiarne v Bardejove bol Dávid Gutgesel. Jej začiatky sa spájajú s rokom 1577 podľa korešpondencie Dávida Gutgesela s radou mesta Košíc (list z 12. septembra 1578), ktorej poslal aj vytlačený kalendár vo svojej tlačiarne. Práve podľa jeho mena nesie v súčasnosti názov Okresná knižnica Dávida Gutgesela.

Knihovníctvo v období I. Československej republiky (1918 – 1940)

Po vzniku Československej republiky sa postupne vytvárali orgány štátnej správy, medzi ktoré patrilo aj ministerstvo školstva a národnej osvety. Jeho pôsobnosť zahŕňala viaceré oblasti národnej osvety, vzdelávania, školstva a výchovy obyvateľstva. V Bardejove sa začal Knižničný zákon č. 430/1919 Zb. uplatňovať od roku 1925, keď bolo nariadené zriaďovanie obecných knižníc na Slovensku. Dňa 2. mája 1925 sa uskutočnilo ustanovujúce zasadnutie Knižničnej rady mesta Bardejov. Vznik verejnej knižnice úzko súvisel s činnosťou miestneho odboru Matice slovenskej, založeného v roku 1920. Matičná knižnica sa približne v roku 1926 spojila s mestskou verejnou knižnicou. Knižnica sídlila spočiatku v nevyhovujúcich priestoroch mestského domu. Napriek skromným podmienkam sa jej činnosť postupne rozvíjala. Výpožičný čas bol určený trikrát do týždňa a knihy sa požičiavali na dva týždne. Knižnica postupne rozširovala svoj fond aj počet používateľov. Mesto každoročne zvyšovalo finančnú podporu na nákup literatúry a prevádzku knižnice. V 30. rokoch sa opakovane riešila otázka vhodnejších priestorov pre knižnicu, keďže pôvodné miestnosti boli malé a nevyhovujúce. Napriek materiálnym a priestorovým problémom mala knižnica v meste významné postavenie a bola podporovaná mestskou radou. Posledné údaje z roku 1940 uvádzajú, že knižnica vlastnila 1 890 zväzkov kníh, mala 130 registrovaných čitateľov a zaznamenala viac ako 8 000 výpožičiek ročne.

Obnova kultúrneho a knihovníckeho života po roku 1945

Počas druhej svetovej vojny sa v protokolárnej knihe Knižničnej rady mesta Bardejov nenachádzajú žiadne záznamy. Miestnosť knižnice slúžila ako strážnica a množstvo kníh bolo zničených alebo odcudzených. Celkovo chýbalo viac ako 430 kníh a časopisov. Činnosť knižnice bola obnovená až 27. decembra 1945, keď sa zišla nová knižničná rada. Povojnovou revíziou knižnice sa zistilo, že knižnica je vo veľmi zlom stave. Problémom bol nedostatok vhodných priestorov. Opakovane sa objavovali návrhy na zriadenie čítárne a presťahovanie knižnice do lepších podmienok, no mesto zápasilo s finančnými problémami. Napriek tomu sa knižničný fond postupne obnovoval a rozširoval. V roku 1952 na základe Obežníka č. 246 Zb. ob. pre KNV o zriadení okresných a krajských ľudových knižníc, ktorý 30. marca 1951 vydalo povereníctvo informácií a osvety, a následným uznesením pléna ONV začala činnosť Okresná ľudová knižnica v Bardejove. Významný posun nastal v roku 1954, keď sa knižnica presťahovala do väčších priestorov bývalého evanjelického auditória. Získala nové vybavenie, vznikla provizórna čítareň a rozšírili sa služby pre verejnosť. Knižnica organizovala literárne podujatia, spolupracovala so školami, múzeom i kultúrnymi inštitúciami a začala systematicky budovať katalógy a odborné oddelenia. V 50. rokoch sa knižnica postupne rozvíjala po organizačnej aj odbornej stránke. Rozširoval sa knižničný fond, pribúdali pracovníci a zvyšoval sa počet čitateľov. Koncom desaťročia vlastnila knižnica viac ako 14 000 zväzkov kníh a stala sa významným kultúrnym a vzdelávacím centrom regiónu. O tom, že sa okresná knižnica na počiatku svojej činnosti prejavila ako dynamicky sa rozvíjajúca inštitúcia svedčí aj to, že v roku 1954 získala titul Vzorná ľudová knižnica.

Čítareň, 60. a 70. roky

Oddelenie pre deti a mládež, 60. roky

Vývoj knihovníctva v rokoch (1960 – 1970)

Šesťdesiate roky predstavovali obdobie výrazného rozvoja knižnice. Neustále narastal knižničný fond, rozširovali sa služby pre verejnosť a zvyšoval sa počet pracovníkov i čitateľov. V roku 1961 získala okresná knižnica nové priestory so šiestimi miestnosťami na Námestí osloboditeľov č. 16, kde vznikli samostatné oddelenia pre dospelých, deti a mládež, metodickú činnosť a hospodársku správu. Dôležitým krokom bolo aj zriadenie bibliografického oddelenia v roku 1964. Položili sa základy budovania regionálnej bibliografie a zároveň kartotéky, ktorá zhromažďovala a zaznamenávala kultúrny, hospodársky a politický život regiónu. Výrazne sa rozvíjala metodická práca s miestnymi knižnicami a zlepšila sa spolupráca s obcami, ku ktorej prispelo aj získanie služobného motorového vozidla, čo umožnilo pracovníkom poskytnúť účinnú metodickú pomoc aj v najodľahlejších obciach okresu. Po územnej reorganizácii v roku 1968 a vzniku okresu Svidník došlo k zmene rozsahu metodickej pôsobnosti. Okresná knižnica následne metodicky usmerňovala 99 ľudových knižníc v okrese Bardejov. Kolektívne formy práce s knihou sa obohatili o čitateľské konferencie celookresného významu s priamou účasťou spisovateľov. Pre najmenších sa zaviedlo čítanie rozprávok

spojené s premietaním diafilmov. V tomto období sa knižnica stala samostatnou rozpočtovou jednotkou. Knižničný fond aj počet výpožičiek každoročne rástli. V roku 1965 mala knižnica takmer 28 000 zväzkov a viac ako 2 200 čitateľov. Do roku 1970 sa fond rozšíril na viac ako 33 000 zväzkov a počet výpožičiek presiahol 74 000. Rastúcu úroveň knižničnej práce potvrdzovali aj viaceré ocenenia, ktoré získali viaceré miestne ľudové knižnice (Tarnov, Lascov, Marhaň, Porúbka a iné).

Budovanie knižničnej siete a rozvoj služieb (1970 – 1990)

V rokoch 1970 – 1990 činnosť okresnej knižnice vychádzala z *Programu rozvoja jednotnej sústavy knižníc* a riadila sa každoročnými plánmi práce. Knižnica postupne rozširovala svoje služby, zlepšovala odbornú činnosť a rozvíjala spoluprácu s miestnymi knižnicami v okrese. Začiatkom 70. rokov boli priestory knižnice nevyhovujúce, v roku 1974 sa knižnica presťahovala do súčasných priestorov, ale musela sa o nich deliť s *Okresným výborom Socialistického zväzu mládeže (OV SZM)*). Výrazné zlepšenie nastalo po rekonštrukcii budovy v roku 1976. Vznikli nové priestory pre bibliografické, metodické a hudobné oddelenie, ako aj pre doplňovanie a spracovanie knižničných fondov. Počet pracovníkov sa postupne zvyšoval a knižnica dosiahla úplnú profesionalizáciu. Narastajúci počet čitateľov si vyžadoval vytváranie nových pobočiek. Postupne vznikli pobočky pri školách, v Bardejovských Kúpeľoch, na sídliskách i v pričlenených mestských častiach. Rozvíjalo sa aj centrálné doplňovanie knižničných fondov pre knižnice v okrese. Knižničný fond vzrástol z 33 442 zväzkov v roku 1970 na viac ako 109 000 knižničných jednotiek v roku 1991. Výrazne sa rozvíjala práca s čitateľmi. Knižnica organizovala besedy, čitateľské konferencie, výstavy a kultúrno-výchovné podujatia. Veľký záujem verejnosti potvrdil nárast výpožičiek zo 74 010 v roku 1970 na viac ako 223 000 v roku 1991. Obľúbené boli stretnutia so spisovateľmi a regionálnymi autormi.

Dôležitou súčasťou činnosti bola aj bibliografická, dokumentačná a metodická práca. Od roku 1976 sa systematicky spracovávala regionálna tlač a vydávali bibliografie. Bibliografické oddelenie zároveň zhromažďovalo regionálnu literatúru a poskytovalo informačné služby používateľom. Koordinovanou spolupracou knižníc Východoslovenského kraja, hlavne bibliografických pracovísk, sa začalo s vydávaním bibliografických ročníkov pod názvom *Bardejovský okres v tlači* (roky 1976 – 1991). V roku 1986 sa uvoľnili priestory po OV SZM a ich rekonštrukciou sa získali priestory pre bibliografiu, akvizíciu a hudobné oddelenie, ktoré vzniklo v roku 1981 a prácou s hudobnými a zvukovými dokumentmi našlo značný ohlas najmä medzi dospievajúcou mládežou. Koncom 80. rokov bol dobudovaný strediskový systém a pokračovalo sa v centrálnom doplňovaní kníh pre strediskové knižnice.

Transformácia a modernizácia knižnice (1990 – 2001)

Po spoločenských zmenách v roku 1989 sa okresná knižnica musela prispôbiť novým ekonomickým podmienkam. Napriek obmedzenému rozpočtu a prudkému rastu cien kníh sa snažila zachovať úroveň služieb a hľadať nové možnosti financovania. Medzi prvé opatrenia patrila antikvariátny predaj vyradenej literatúry či zriadenie videopožičovne na hudobnom oddelení. Po prekonaní prvých problémov a zorientovaní sa v ekonomickej situácii sa začalo s elektronizáciou knižničných služieb. Zároveň sa začalo s postupnou elektronizáciou knižničných služieb. V roku 1991 sa činnosť knižnice intenzívne prispôbovala novým podmienkam fungovania. Pre nedostatok financií bola zrušená pobočka na sídlisku Družba, no pokračovalo sa v bibliografickej práci a vo vydávaní regionálnych bibliografií. Knižnica začala nakupovať knihy priamo od vydavateľstiev a distribútorov. V nasledujúcich rokoch pokračovala modernizácia a automatizácia služieb. V roku 1992 knižnica zaviedla knižnično-informačný systém LIBRIS a BIBLIS, čím položila základy elek-

Oddelenie pre deti a mládež, 2020

tronického spracovania fondov. Rozširovala sa ponuka služieb, pribúdali kultúrne a vzdelávacie podujatia a knižnica začala úzko spolupracovať s mestským úradom a úradom práce. Metodická činnosť sa zameriavala hlavne na metodicko-konzultačné a inštruktážne služby pre knižnice v rámci okresu. Zrušením centrálného dopĺňovania knižničných fondov a delimitáciou finančných prostriedkov pod obce sa zaznamenali silné tendencie obecných úradov znižovať finančné prostriedky na nákup literatúry, ba dokonca rušiť knižnice. Rok 1993 priniesol výrazný rozvoj elektroni-

zácie. Väčšina knižnično-informačných procesov už fungovala pomocou výpočtovej techniky, čo umožnilo efektívnejšie vyhľadávanie informácií. Obnovená bola aj pobočka na sídlisku Vinbarg. Knižnica sa aktívne zapájala do projektov podpory detí a mládeže a organizovala viaceré kultúrno-spoločenské podujatia. V roku 1994 bola dokončená elektronizácia všetkých knižničných činností. Zvýšil sa počet čitateľov aj výpožičiek a knižnica sa profilovala ako významné regionálne informačné centrum. Ďalší rozvoj služieb a rozsiahlu rekonštrukciu priestorov priniesol rok 1995.

Knižnica získala novú čítaťňu a študovňu, rozšírila fond o CD-ROM-y a sprístupnila priestory aj zdravotne znevýhodneným návštevníkom bezbariérovým vstupom. Významným krokom bolo aj pripojenie na internet prostredníctvom siete SANET, čím sa verejnosti otvoril prístup k elektronickým informáciám.

Po reorganizácii kultúrnych inštitúcií v roku 1996 knižnica stratila právnu subjektivitu a začala pôsobiť pod názvom Hornošarišská knižnica ako súčasť Hornošarišského kultúrneho centra. Pokračovala však v rozvoji automatizovaných služieb, metodologickej pomoci obecným knižniciam a organizovaní kultúrnych podujatí. Inovatívnym projektom sa stala *Interaktívna knižnica*, ktorý umožňoval vyhľadávanie a rezerváciu kníh z domu prostredníctvom káblovej televízie a telefónu. Od januára 1997 nesie knižnica názov Okresná knižnica Dávida Gutgesela podľa významného bardejovského kníhtlačiara a vydavateľa. V tomto období pokračovala automatizácia služieb, rozširovanie internetových služieb a podpora regionálnych knižníc. Knižnica zároveň sprístupnila zvukové knihy pre nevidiacich a začala vydávať metodický časopis *Bardejovský knihovník*. Významnú úlohu zohrávala aj v kultúrnom živote mesta prostredníctvom podujatí pre deti, mládež a širokú verejnosť. V roku 1998 nadviazala knižnica spoluprácu so Slovenskou knižnicou pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči. Vďaka tejto spolupráci sa do jej fondov dostali prvé zvukové knihy určené nevidiacim a slabozrakým používateľom. Služba sa postupne rozširovala a pretrváva dodnes. Ďalší významný medzník predstavoval rok 1999, keď knižnica na základe rozhodnutia Krajského úradu v Prešove opätovne získala právnu subjektivitu. Tento krok vytvoril priaznivejšie podmienky pre jej ďalší odborný a organizačný rozvoj. Začiatkom nového tisícročia pokračovala modernizácia priestorov i služieb. Rekonštrukciou bývalých garáží vznikla prístavba, do ktorej sa presťahovalo oddelenie krásnej literatúry pre dospelých, dovtedy fungujúce v spoločných priestoroch s náučným oddelením. Súčasne bola sprístupnená nová čítaťňa a študovňa a vytvorené priestory pre oddelenie akvizície, bibliografie a metodiky. Rozšírené priestory priniesli návštevníkom väčší komfort a vhodnejšie podmienky na štúdium i kultúrne aktivity.

Knižnica v novom tisícročí (2002 – 2026)

Od 1. apríla 2002 prešla knižnica pod správu Prešovského samosprávneho kraja. V nasledujúcom období sa výrazne rozvíjala informatizácia knižničných služieb. Používateľom bol sprístupnený bezplatný internet a knižnica prešla z modulárneho systému LIBRIS na knižnično-informačný systém VIRTUA, ktorý umožnil zdieľanú katalogizáciu dokumentov. Úspešné získavanie grantov a projektových financií umožnilo ďalší rozvoj inštitúcie. Zo štrukturálnych fondov Európskej únie boli získané prostriedky na rekonštrukciu fasády budovy. Prostredníctvom grantov knižnica zakúpila aj špeciálny počítač s programami JAWS a MAGIC, určený pre nevidiacich a slabozrakých používateľov. Služby požičiavania zvukových kníh sa rozšírili pre držiteľov preukazu ZŤP. V tomto období sa knižnica zároveň stala partnerskou knižnicou parlamentnej knižnice. Významnou súčasťou činnosti sa stali aj komunitné a kultúrno-vzdelávacie aktivity. Nadviazala sa spolupráca s Klubom slovenských turistov, z ktorej vznikol dlhodobý cyklus cestovateľských prednášok. V spolupráci s Gymnáziom Leonarda Stöckela sa organizovali odborné

Čítareň, 2025

semináre o literatúre a realizoval sa cyklus podujatí *Rodáci rodákom*, pripomínajúci významné osobnosti regiónu. Knižnica zároveň vytvorila priestor pre komorné výstavy a postupne sa profilovala aj ako komunitné centrum. Koncom roka 2017 sa v prístavbe knižnice objavila závažná technická porucha, ktorá si vyžiadala rozsiahlu rekonštrukciu. Vďaka finančnej podpore zriaďovateľa sa podarilo odstrániť technické nedostatky a zabezpečiť ďalšie fungovanie priestorov. Rok 2019 priniesol množstvo kultúrnych podujatí, vzdelávacích aktivít i investičných akcií. Knižnica venovala veľkú pozornosť rozvoju čitateľskej gramotnosti detí a mládeže a rozšírila spoluprácu so seniormi prostredníctvom výmenných súborov kníh a tematických prednášok v zariadeniach sociálnych služieb. Významným úspechom bol aj vysoký prírastok knižničného fondu, podporený dotáciami z Fondu na podporu umenia, Prešovského samosprávneho kraja a mesta Bardejov. V tomto roku zároveň prešlo kompletnou rekonštrukciou oddelenie krásnej literatúry pre dospelých. Nasledujúci rok 2020 výrazne ovplyvnila pandémia COVID-19, ktorá zasiahla do fungovania kultúrnych inštitúcií i plánovaných podujatí. Napriek zložitej situácii pokračovala rozsiahla rekonštrukcia priestorov knižnice. Zmodernizované bolo celé druhé nadzemné podlažie vrátane hygienických zariadení, kancelárií, výstavnej miestnosti a spoločných priestorov. Najvýraznejšou premenou prešlo oddelenie pre deti a mládež, kde vznikol moderný priestor vybavený novým mobiliárom, oddychovými zónami a technológiami podporujúcimi tvorivé aktivity vrátane 3D tlače. Modernizácia priestorov išla ruka v ruku s rozširovaním služieb. Knižnica zaviedla nový knižnično-informačný systém DAWINCI, online predregistráciu používateľov

i možnosť bezhotovostných platieb. Významne sa rozšírila ponuka elektronických služieb vrátane sprístupnenia viac než 11 tisíc e-kníh. Počas obdobia sociálnej izolácie sa knižnica aktívne venovala online aktivitám na sociálnych sieťach a organizovala prvé online besedy a podujatia. V roku 2021 pokračovala činnosť knižnice aj napriek pretrvávajúcim pandemickým obmedzeniam. Knižnica sa postupne adaptovala na nové formy poskytovania služieb a upevnila svoje postavenie významného kultúrneho a informačného centra regiónu. Knižnica zároveň rozšírila svoje služby aj smerom k seniorom a vytvorila priestor pre ich aktívne vzdelávanie. Významnou aktivitou v tejto oblasti je *Virtuálna univerzita tretieho veku*, v rámci ktorej knižnica zriadila konzultačné stredisko pre seniorov a ponúka im možnosť štúdia vo virtuálnom programe. Od októbra 2022 bol otvorený pilotný kurz zimného semestra. Garantom študijného programu je Česká zemědělská univerzita v Prahe, konkrétne Provozně-ekonomická fakulta, ktorá zabezpečuje odborný obsah a metodické vedenie štúdia. Okresná knižnica Dávida Gutgesela disponuje knižničným fondom zabezpečeným technológiou RFID, ktorá výrazne zjednodušuje procesy výpožičiek a návratov dokumentov i multimediálnych nosičov a zároveň plní aj bezpečnostnú funkciu ochrany fondu. Súčasťou systému sú pracovné stanice, bezpečnostné brány a od augusta 2023 aj samoobslužná výpožičná stanica SelfCheck 1000, ktorá umožňuje používateľom rýchle a pohodlné samoobslužné vybavenie výpožičiek. Na tieto modernizačné prvky nadväzuje aj vznik SmartLabov, ktoré predstavujú nový typ inteligentných laboratórií v knižniciach. V Okresnej knižnici Dávida Gutgesela bol SmartLab otvorený v roku 2025 ako priestor na podporu kreativity, zážitkového vzdelávania a rozvoj digitálnych aj manuálnych zručností v oblasti STEAM. Prepája moderné technológie s praktickou tvorbou a umožňuje premieňať nápady na reálne výstupy. Návštevníci si tu môžu vyskúšať 3D tlač, sublimačnú tlač, termolis, pyrografiu či základy robotiky a programovania (Micro:bit, mBot, Ozobot, LEGO Education SPIKE Prime). SmartLab je určený najmä žiakom a mládeži, ale aj študentom, tvorcom a širokej verejnosti.

K 31. decembru 2025 mala Okresná knižnica Dávida Gutgesela 4 245 registrovaných používateľov. Počet výpožičiek dosiahol 153 388, pričom knižničný fond tvorilo 74 913 knižničných jednotiek. Celková návštevnosť knižnice predstavovala 44 041 návštevníkov.

Vývoj Okresnej knižnice Dávida Gutgesela v posledných desaťročiach ukazuje jej postupnú premenu z tradičnej okresnej knižnice na moderné kultúrne a informačné centrum regiónu. Rozsiahle investície do rekonštrukcie priestorov, zavádzanie nových technológií, digitalizácia služieb a rozširovanie komunitných aktivít výrazne posilnili jej postavenie v oblasti vzdelávania, kultúry a verejných služieb. Knižnica dnes plní nielen úlohu uchovávania a sprístupňovania knižničného fondu, ale aj dôležitú spoločenskú funkciu – podporuje čitateľskú gramotnosť, celoživotné vzdelávanie a medzigeneračné aktivity. Svojimi službami oslovuje deti, mládež, dospelých aj seniorov a aktívne reaguje na meniace sa potreby používateľov.

Na jej smerovanie a rozvoj mali významný vplyv knihovníci s profesionálnym prístupom aj jednotliví riaditelia knižnice, ktorí ju v rôznych obdobiach odborne a organizačne formovali a podieľali sa na rozvoji jej služieb. Prehľad ich pôsobenia je nasledovný:

- PhDr. Vlasta Graichmanová (1951 – 1963)
- Jozef Popovec (1963 – 1975)
- Peter Baránok (1975 – 1991)
- PhDr. Stanislav Sabol (1991 – 1997)
- PhDr. Vasiľ Gula (1997 – 1999)
- Mgr. Dušan Marcin (1999 – 2002)
- Mgr. Ľudmila Jászayová (2002 – 2018)
- Mgr. Iveta Michalková (2018 – súčasnosť)

Každé z týchto období prispelo k rozvoju knižnice, či už v oblasti budovania fondov, modernizácie služieb, technologického pokroku alebo rozširovania kultúrno-vzdelávacích aktivít. Vďaka ich práci sa knižnica postupne vyprofilovala ako stabilná a moderná inštitúcia, ktorá si zachováva svoje kultúrne poslanie a zároveň reaguje na výzvy digitálnej doby.

Zoznam bibliografických zdrojov:

- REPČÁK, Jozef. Knihy, knižnice a kníhtlačiarstvo v Bardejove. In *Knižničný zborník I*. Martin: Matica slovenská, 1968.
- SABOL, Stanislav. *Vývoj verejného knihovníctva v okrese Bardejov: publikácia k 40. výročiu vzniku Okresnej knižnice Bardejov*. Bardejov: Okresná knižnica, 1992. 44 s.
- 45 rokov Okresnej knižnice v Bardejove. Bardejov: Okresná knižnica Dávida Gutgesela, 1997. 60 s.
- Kníhtlačiaren Dávida Gutgesela* — REPČÁK, Jozef; FULMEK, Ivan. *Kníhtlačiaren Dávida Gutgesela v Bardejove 1577 – 1599*. Martin: Matica slovenská, 1975.
- Hovoria o nich pramene III — BILLÝ, Ľudovít. *Hovoria o nich pramene III: Bardejovskí rytieri*. Bardejov: Okresná knižnica Dávida Gutgesela, 2022.